

სალამი

1876 წელი

ჩემო მკითხველო, ჩემო ძველო და ძვირფასო მეგობარო, ძლივს არ მეღირსა შენთან ხელახლავ შეყრა, შენთან საუბრის გამართვა და მუსაიფი! ერთი დრო იყო, როცა ჩვენ ერთმანეთს ვიცნობდით, როცა ჩვენ ერთმანეთი გვიყვარდა, როცა ჩვენ ხშირად, თითქმის შეუწყვეტლად ვმუსაიფობდით. ის დრო დიდი ხანია რაც გაქრა. ორ წელიწადზე მეტია აგერ, რაც ჩვენ ერთმანეთისთვის ხმა არ გაგვიცია. რომ იცოდე, რა დაუბოლოებელ საუკუნედ მიმაჩნდა თითოეული დღე ამ ორი წლისა!..

ეხლა, როცა ჩვენი უძრახობა თავდება, როცა ჩვენ ხელ-ახლა საუბარს ვმართავთ, ისევ უწინდელურად ვიცნობთ ერთმანეთს, თუ არა, ისევ გვიყვარს ერთი მეორე, თუ ჩვენ შორის ის ძაფები დაწყდნენ, რომელნიც უწინ ჩვენს გულს აერთიანებდნენ? ისევ უწინდელი ჩემი კეთილი და ძვირფასი მკითხველი ხარ შენ, თუ სხვა, გარეშე პირი, რომელიც არც მე მიცნობს, არც ჩემს აზრებს ეთანხმება, არც ჩემი გულის წადილი სწამს? ვინ იცის, ვინ ამიხსნის ამას? ბევრი რამეა ქვეყანაზე ძნელი და მოუთმენელი; მაგრამ ყველაზე უძნელესი, ჩემო მკითხველო, დამიჯერე, ის არის, როცა კაცს სათქმელი აქვს, და თქმა კი არ შეუძლია. როცა ის ხედავს, რომ მისი საყვარელი პირი შემცდარი ან უნუგემოა, როცა იმას ჰგონია, რომ თავისი სიტყვით იმას ცოტათი მაინც შეუძლია ან შეცდომის გამოსწორება, ან იმედისა და ნუგემის მოგვრა, და როცა, ამასთანავე, ის იძულებულია გაჩუმდეს, გულ-ხელი დაიკრიფოს და სხვების მოქმედებას შორიდან ხმა ამოუღებლად უყუროს... მას აქეთ, რაც მე ჩემს თავს ვიცნობ, მე ერთი წადილის მეტი არა მქონია, ერთი ღმერთის გარდა სხვისთვის თაყვანი არ მიცია... მე შენ მიყვარდი, შენ მწამდი, შენ გემსახურებოდი, ავად თუ კარგად, როგორც შემეძლო, როგორც ჭკუა მიჭრიდა. მე შენ მიყვარდი როგორც ჩემი ქვეყნის კაცი, ჩემი თანამემამულე და ძმა, როგორც ისეთი პირი, რომლის ბედი და უბედობა, რომლის ავი და კარგი ჩემი პირადი ბედი და უბედობა, ჩემი საკუთარი ავი და კარგი მეგონა. მე დამივლია მთელი ევროპა, და ბევრ ჩინებულ ქვეყნებში, ბევრ აღმტაც საზოგადოებაში გამიტარებია თვეები და წლები, მაგრამ ყოველგან და ყოველთვის, სადაც კი ვყოფილვარ, ერთი საგანი მქონია: შენთვის დამზადება, არასოდეს, არცერთი წამის განმავლობაში, არ მოუხიბლავს ჩემი გრძნობა და გული, არ შეუცდენივარ და არ მიუზიდივარ, თუმც ახალგაზრდა კაცის გულზე

გვარიანი გავლენა აქვს იქაური დიდი სახელის და დიდი გავლენის იმედს... იმის მაგიერ, რომ იქაურს ცხოვრებას მივებირე და სხვებსავით დამევიწყა ჩვენი ერთი ნამცეცა ქვეყანა, ჩვენი ყველასგან უცნობი ხალხი, მე ნიადაგ შენზე ვფიქრობდი, რომ სადმე, როგორმე, სადაც-კი ყოფილიყო შენთვის ცოტაოდენი სარგებლობა მაინც მომეტანა. მე იმ პირებს არ ვეკუთვნი, რომელნიც ფიქრობენ, რომ შენთვის სარგებლობის მოტანა მარტო შენს საკუთარ ენაზე შეიძლება, მარტო შენს საკუთარ სახლში, შენთან ჯდომით და ლაპარაკით, როგორც ოდესმე ფარისევლები ამტკიცებდნენ, ვითომც ღმერთი მარტო იმ ლოცვას მიიღებს, რომელიც იერუსალიმის ტაძარში ებრაულ ენაზე წარმოითქმის, და როგორც მაშინ მაცხოვარმა განმარტა, რომ ლოცვა ყოველგან მიიღების, სადაც კი წრფელი გულით გამოითქმის, სამარიაში იყოს გინდ იუდეაში, ებრაულ ენაზე იყოს, გინდ ქალდეურზე, მეც ისე მიმაჩნია, რომ ქართულ ენაზე გემსახუროს შენ კაცმა, გინდ თათრულზე, ოღონდ კი შენი უფლებები დაიცვას, შენი მდგომარეობა გააუმჯობესოს, შენი ძალა აღადგინოს და შენს მტერს მეხი დასცეს, – სულ ერთია. ამ აზრით, მე სხვაგან და ჩვენში, მწერალი და გაჩუმებული, ნიადაგ შენი ერთგული, შენი მსახური ვიყავი...

რას ველოდი, ვითომ, მე შენგან, ჩემო ძვირფასო მეგობარო? განა შენ ჩემი გაკეთება შეგემლო, ან ამაღლება, ან დაჯილდოება, ან გამდიდრება?... ერთს კი ველოდი მე შენგან, და ეს ლოდინი ფუჭად არ წამსვლია... მე ჩემს სინდისს, ჩემს აზრსა, ჩემს რწმენას ვემსახურებოდი და ჩემთვის სრულებით საკმაო იყო. მაგრამ ყოველივე სამსახურს და მსხვერპლს გონიერება სჭირია. როცა მე ყმაწვილი და ახალგაზრდა ვიყავ, მე ყოველთვის მწამდა, რომ მოვა დრო, როცა შენ ბლომად გეყოლება ერთგული მსახურები, რომელნიც შენთვის თავს დადებენ, ოღონდ კი შენი ბედი და მდგომარეობა გააუმჯობესონ. მე ვხედავდი, რომ ამ ჟამად ერთობ მცირედი იყო ამგვარი მსახურების რიცხვი, მაგრამ ვიმედოვნებდი, რომ წლითიწლობით ისინი გამრავლდებიან ახლების შეძენით. მაშინ მე მიმაჩნდა, რომ ამ მსახურების შეერთებას, მათ თავდადებულს შრომას, მათ შეერთებულ ღვაწლს ბევრი რამ შეეძლებოდა შენი სამსახურისათვის. მაგრამ წელიწადი წელიწადს გაჰყვა და თვეები – თვეებს, და ამგვარი ახალი მსახურების მოსვლას მე ვერ მოვესწარი. სად არიან ისინი? რათ გვტოვებენ მარტოდ, რათ არ ებმიან ჩვენს საზოგადო უღელში, რომ ძალუმაღ და შეუპოვრად წავადგათ წინ ფეხი?... როცა მე მტერად ავიკიდე მთელი ძველი თაობა, განა ახლა ომი და ბრძოლა უნდა გამება ამ ახალ თაობასთანაც? ან რისთვის, ან რის გულისთვის, ვისი სახელით? განა

საკადრისი იყო – ან შენი, ან ჩემი, – რომ ჩემი პირადი სახელის და გავლენის დასაცვლად მე ფარ-ხმალი ამომელო და შემემუსრა ის ყმაწვილ-კაცები, ვინც, იქნება, შენთვის როდესმე გამოსადეგი შეიქნებოდნენ? ვის გამოადგებოდა ეს შემუსვრა. ჩემს პიროვნებას გარდა? და ღირდა, ჩემი პიროვნების გულისთვის, ჩემი ნაწყენი თავმოყვარეობისათვის, იროდის დავმსგავსებოდე, და ყმაწვილი თაობა ამომეჟლიტა? მე ვიფიქრე, რომ ეს მე არ უნდა მექნა, რადგანაც ერთი კერძო კაცის პიროვნება, ჩემის აზრით, გზას უნდა უთმობდეს საზოგადო სარგებლობას... მე ჩამოვდექი, ჩემთვის განზე გავდექი და გზა სხვებს დავულოცე, იმათ, ვინც ასპარეზზე იმ დროშით გამოდიოდნენ, რომელზედაც შენი სამსახური და შენი აღდგინება ეწერა.

ან რად ვვარგოდი მე შენთვის? მე თუ რამე მნიშვნელობა მქონდა საზოგადოებაში, უწინ მაინც, მე ის უნდა მქონოდა როგორც შენს მსახურს და წარმომადგენელს. მილიონ ნახევარი კაცია, ჩემო მკითხველო, ჩვენს ქვეყანაში სწორედ იმისთანა, როგორც შენ თვითონ ხარ...

აი, ამ მდგომარეობაში, როგორც წელან გითხარი, მე განზე გავდექი იმ უღელიდამ, რომელშიაც უწინ კარგათ თუ ავათ, მაგრამ თავდაუზოგველად, სინდისიანად და ერთგულად გავები და რომელსაც მაწვევინებდა მარტო ერთი სურვილი – შენი დახმარებისა და აღდგენისა. მაგრამ ეს არც ის განზე გადგომა იყო, რომელსაც შენ დაგაჩვიეს სხვა შენმა ნაცნობებმა. მე რომ განზე გავდექი, განა ამით ან შენ დაგივიწყე, ან შენ გგმე, ან შენი მსახურები გავაუპატიურე და დავაუძლურე? არა; კერძოდ, ცალკე, მე ისევ გემსახურებოდი, რუსულად იყო თუ ქართულად, ეს სულ ერთია ჩემთვის, და მგონი შენთვისაც... განზე გამდგარს, მე არც ის პირები დამვიწყნია, ვინც შენ გმსახურებდნენ, და, რითაც კი შემეძლო, მე მათ, წინააღმდეგობის მაგიერ, მხარს ვაძლევდი და შენს სამსახურს ვუადვილებდი... ეხლა, მე მითხრეს, რომ დროება შეიცვალაო, რომ ძველი რაც იყო იყოო, ისევ ძმურათ ვიშრომითო, ისევ ერთს უღელში გავებათო, – და მე დავუბრუნდი ჩვენს საყვარელს «დროებას», რომლისთვისაც, მას ჟამსა შინა მრავალი ღამე გამითევია და დიდძალი ოფლი დამიღვრია. მე იგივე ვარ, რაც ვიყავი უწინ, და იგივე ყოველთვის შეუცვლელათ ვიქნები, ჩემო მკითხველო... შენ კი რას ჰფიქრობ? შეგცვალა თუ არა დროებამ, აგიყარა თუ არა ჩემზე გული? ნუთუ მე ხელახლავ უნდა გაგაცნო ჩემი თავი და თავიდანვე დავიწყო ჩვენი მეგობრობა? ნუ ინდომებ ამას ჩემგან, ჩემო ძვირფასო, – წარმოვიდგინოთ, რომ ჩვენს შორის უმზრახობა რა ყოფილა,

რომ ჩვენ გუშინ გავიყარებით, მივცეთ ერთმანეთს ხელი და შეუდგეთ საქმეს. შემდეგი დაგვანახებს, ვინ შეიცვალა და ვინ არა.

დაიბეჭდა გაზეთ «დროებაში», №25, ხელმოწერით ნ. სკანდელი.